

2.

szám

SZÉKELY

UTKERESŐ

◆ KÖZÉLETI-MŰVELŐDÉSI-IRODALMI HAVILAP ◆ MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN ◆ I. ÉVFOLYAM ◆ 1990. MÁJUS ◆ Ár: 6 lej ◆

▽ Julet Michelet: NEM LEHET EGY NEMZETET KIIRTANI ▽ Egyed Ákos: MÁTYÁS KIRÁLY EMLÉKEZETE ▽ Tökés István: FELTÁMADÁS ▽ Imreh István: A PÉLDÁZATOT TERMŐ ÉLET ▽ Tamási Áron: BESZÉDES ÚT HAZAFELE ▽ Balás Gábor: A SZÉKELYEK NYOMÁBAN (ETELE NÉPE) ▽ Fülöp Lajos: IPAROSSÁG A HAJDANI SZÉKELYKERESZTÚRON ▽ Kovács Sándor: CSÍKSOMLYÓ A SZÉKELYFÖLD RÓMÁJA ▽ Cseke Péter: HAZATÉRŐ SZAVAK ▽

Csutak Levente:

ORBÁN BALÁZS

Nem lehet egy nemzetet kiirtani

Már mondtuk máshol is, Európa nem véletlen összecsoportosulása, egymás mellé helyezett népeknek; Európa összehangzó műszer, lant, melynek minden nemzetiség egy-egy húrját képezi és egy-egy hangnak felel meg. Nincs itt semmi önkényes, mindenik magában véve szükséges, szükséges a többiekre nézve. Ha csak egyet is elveszünk belőle az egész megváltozik, lehetetlenné van téve, és a népek hangsora hamisan hangzik vagy elnémul.

Csak vad örültek, észnélküli romboló gyermekek képesek hozzányulni e szent alkotáshoz, mely az idő, az Isten, a dolgok végzettszerű szükségének műve, erőszakosan megsérteni azon élő hurokat, azon istentelen gondolatra jutni, hogy egyet azok közül megsemmisítsen és így örökre elrontsa azon magasztos összhangot, melyet a gondviselés alkotott.

E gonosz kísérletek mindig sikertelenek voltak. Azon népek, amelyeket meg akartak semmisíteni, újra feltámadtak, több életerővel mint azelőtt, kiirthatatlanul. (...)

És tudjátok, értelemről megfosztott gyilkosok, miért nem veszett el egyik sem e nemzetek közül, miért kiirthatatlanok ha nem is sebezhetetlenek? Nemcsak azért, mert mindenik dicsőséges múltjával, az emberiségnek tett nagy szolgálataival Isten előtt morális jogot szerzett magának az élethez, hanem azért is, és főképp azért, mivel Európa egy személyiség, mindenik nemzet benne egy-egy tehetség, vagy erő, egyazon személynek tevékenységi megnyilvánulása; Úgy hogyha feltesszük, hogy egy percre sikerülne is egy nemzetet kiirtani, Európával ugyanaz történnék, mint amikor egy élőlénynek valamely részét megsemmisítjük, tüdejét például megsérítik, vagy agyveleje egy részétől megfosztják: még él az a

szerencsétlen de szenvedve, öntudatlanul. Alig vehet lélegzetet, elszibbad, megőrül, vagy pedig megbomlott egyensúlyával úgy cselekszik, mint a lélek nélküli gép, csak egy irányban mozog mint a vak, rendetlenül és nevetséges módon. (...)

A tudatlanság, a körülöttünk levő tárgyakkal való foglalkozás, a nagy dolgok hátrányára, a kisszerűekre pazarolt túlságos figyelem akadályozott meg bennünket eddig, hogy nem vettük észre Lengyelország meggyilkoltatásának, ez északi Franciaország megsemmisülésének borzasztó következményeit. E következmények egy részét hazugsággal titkolták előtőlünk. Valóban megfoghatatlan tény, és az emberi ész lealázására szolgál, hogy a világosság és a haladás országában, egy fél századig sikerült e hazugságokkal ámitani.

Nevezetes példa arra mit nem tehet az ügyesen megvesztegetett sajtó és irodalom, hogy elolthatja a világosságot magát, elhomályosíthatja a napot, úgy, hogy a megvakított világ azt délben sem veszi többé észre.

E borzasztó sötétség közepette amely tőlük eredt, megjelentek a gyilkosok és szemtelenül állították az áldozat véres tetemei felett: „Hogy nem volt Lengyelország, nem létezett, őka semmit gyilkoltak meg” (...)

Egyszóval tehát, egyetlen szót a fizetett igazságferdítőknek, a megvesztegetett rágalmozókak, akik félrevezették a közönség ítéletét és sötétséget árasztottak, egyszerű bosszúálló szót, amely legalább világos lesz. Ha elolították a Nap sugarait, világítsa őket meg a villám!...

Jules Michelet,

XIX. századi francia történész

(Részlet a szerző *Lengyel- és Oroszország Kosciuszko legendája* című 1855-ben megjelent könyvéből)

MÚLT IDŐ JELEN IDŐBEN?

Volt idő, mikor még egymásról sem tudunk.

Volt idő, mikor kerestük helyünk egész Európában.

Volt idő, mikor a birodalmak kardjaikkal biztosították egységünket és ha kellett, azokkal szórták szét.

Volt idő, mikor hitünk — jó keresztényi mi voltunk — tartott össze, és volt idő, mikor keresztre esküdve rontottunk egymásra.

Volt idő, mikor nemzetekként ébredtünk öntudatra, és volt idő, mikor ennek jegyében kölcsönösen hiúsítottuk meg legszebbnek hitt álmainkat.

Volt idő, mikor nyugat felől, volt idő mikor kelet felől vártuk megváltásunkat.

Volt idő, mikor Európa szívében boldogan ráztunk kezét és volt idő, mikor hiába döngöttünk a meghirdetett „vasfüggöny” két oldalán.

Volt idő, mikor a rendszerek felsőbbrendűségében kételkedő ideológiai harc elszigeteltségbe üldözött és gyűlölséget hintett közénk.

Volt idő, mikor megnyírbálták gondolatainkat és a hír is csupán éteren át jutott el hozzánk.

Volt idő, mikor történelmünket csak titkon olvashattuk.

Volt idő, mikor a Nyugat nyomorát láttatták velünk, de elhallgatták a miénket.

Volt idő, mikor mások nemzeti problémái félelembe burkolták saját, elnémított, kisebbségi sorsunk sziszegését.

Évtizedeknek kellett eltelniük, amíg rámerünk kérdezni a sztálini politika elnemzetlenítő embertelenségére és kétszáz évnek kellett eltelnie az Európát új köntösbe öltöztető francia forradalomtól ahhoz, hogy az emberi jogaink ki semmizettségét felismerhessük itt is, Közép-Kelet-Európában.

És eljött az idő (a nagy forradalom után), amikor a történelemből mit sem tanulva újból találkozhattunk a doronggal, husánggal, baltákkal, itt, a Nagy Európai Ház egyik keleti Szobájának „eszmebarikádjain”...

RÓTH ANDRÁS LAJOS

TILTAKOZÓ TÁVIRAT

ANEMZETISZÖVETSÉG IDEIGLENES TANÁCSÁNAK, BUKAREST

Csikseredában a 35000 róm. kat. hívőnek egy 300 személyt befogadó kis templom és egy barakk kápolna áll a rendelkezésére. Ezért a hívek nagyrésze télen-nyáron a szabad ég alatt vehet részt a szentmisén.

Folyó év április 15-én, húsvétvasárnap is, ugyanígy történt. A tizenegyórai szentmise közepén 4 helikopter érkezett észak felől és hosszasan körözött a tömeg fölött, olyan alacsonyan szállva, hogy a templom tornyát is veszélyeztetették. Felfegyverzett, sisakos légvérsége közben a tömeget filmezte. Manőverekkel és az iszonyatos zajjal nemcsak a szentmisét zavarták meg, de olyan pánikot keltettek, ami tömegszerencsétlenséget okozhatott volna. A bentlévő híveket a misézó pap lecsendesítette, de a kint lévők közül sokan az utcára és onnan haza menekültek.

Ez a tény a kommunista rendszer azon akcióit is felülmúlta, amikor istentiszteleteinket autó- és motorkerékpárversenyekkel zavarták és zárták el a híveinket a templomtól. Jól kiszámítottan, időzített provokációnak, megfélemlítésnek és vallásos érzés durva megsértésének minősítjük és a legghatározottabban tiltakozunk ellene. Ez a harci cselekménynek beillő akció éppen akkor történik, amikor a Kultuszminiszter úr, folyó év III. 29.-i bukaresti megbeszélésen az egyházak vezetőitől azt kérte, hogy a húsvéti ünnepeket felhasználva a megbékélést hirdessék. Megjegyezzük, hogy ezt a megfélemlítő akciót Gyergyószentmiklóson és Székelyudvarhelyen is elkövetették.

Megismétlődése esetén minden felelősséget a legfelsőbb vezetésre hárítunk.

Gyulafehérvár, 1990. ápr. 15-én.

Dr. JAKAB ANTAL püspök
apostoli adminisztrátor

MÁTYÁS KIRÁLY EMLÉKEZETE

Halálának 500. évfordulóján a nagy uralkodó alakjára emlékezünk. Az emlékezést megkönnyíti az, hogy róla az utókor soha sem feledkezett meg. Igazságságáról közmondások szállnak egyik nemzedékről a másikra. Legendás alakját mesék ismertetik meg a gyermekekkel, prágai fogságát s édesanyját, a feketehollós Hunyadi-címet Arany János szép verse is élteti a köz tudatban. Kolozsvárt jártában ki ne keresné fel ma is álló szülőházát, ki ne csodálna meg a főtéren álló hatalmat és erőt sugárzó lovasszobrát.

De minket most elsősorban az érdekel, hogy mi a véleménye Mátyás királyról a történettudománynak.

A kezdet Kolozsvár óvárába vezet, ahol az atya Hunyadi János régi ismerősének, Méhfi Jakabnak a lakóházában Hunyadi Jánosné, Szilágyi Erzsébet 1443. február 24-én életet adott második fiúgyermekének, akit Mátyásnak kereszteltek. Helitai Gáspár úgy tudja, hogy a kisfiú néhány évet a szülővárosban töltött és az iskolázatása is itt kezdődött el. A szülővárosról a későbbi Mathias Rex, Mátyás király nem feledkezett meg: több műemléképület ma is tanúskodik erről.

Érdekes és a korra is fényt vet az a körülmény, ahogyan a fiatal Mátyás Magyarország királyává lett.

Közismert tény, hogy atyja Hunyadi János edélyi vajdaként, majd Magyarország kormányzójaként sikerrel harcolt a terjeszkedő török hatalom ellen, s legendás népszerűséget szerzett a magyarok, románok, szerbek s más népek körében. Rá egész Európa felfigyelt. Hunyadi Jánosnak a nándorfehérvári győzelem után 1456-ban bekövetkezett halála ismét felébresztette a kortársakban a török birodalom terjeszkedési törekvéseinek veszélyét. Ezért a legjózanabb uralkodó körökben elterjedt az a felfogás, hogy az ország élére olyan uralkodót kell állítani, aki képes Hunyadi János politikáját és harcait sikeresen folytatni. Tudnunk kell, hogy az úgynevezett Hunyadi párt igen erős volt. De egyelőre nem sok kilátás nyílt arra, hogy terve sikerüljön. Ugyanis V. László király megöleti a nagyobbik fiút, Lászlót, s a kisebbiket fogságra vetteti, akit szigorúan őriztet a prágai várban; félő, hogy ő is bátyja sorsára jut. De a történelem útjai kiszámíthatatlanok:

hirtelen halál végzett V. László királlyal, és nyomban elkezdődött a harc a királyi trón betöltésére.

Az egymás ellen harcoló hatalmi szövetségek közül a Hunyadi-párti bizonyult a legerősebbnek, s következképpen 1458 januárjában a királyválasztó országgyűlés – valójában a főurak és főpapok, valamint a közne messég – királlyá választotta az alig 15 éves Mátyást, akit Budán a Nagybaldogasszony (Mátyás) templomban február 14-én trónra ültettek. Ezzel a királyi beiktatás formálisan is megtörtént. (A „trónraültetés” a királyválasztás egyik legfőbb ceremóniális eseménye volt; a másikra, a koronázásra csak 1464-ben kerülhetett sor, mert a koronázási kegyzszerék ekkor kerültek haza.)

A történettudomány egyöntetű megállapítása szerint, uralkodásának első szakaszában Mátyás király hű maradt atyja politikájához, s erőteljesen hozzáfogott a török hatalom elleni háborúk folytatásának előkészületeihez. Erre biztatta II. Pius pápa is. Ismeretes, hogy a török elleni legnagyobb sikert éppen Erdélyben, a kenyérmezsei csatában (1479) érte el két tehetséges hadvezére Báthori István erdélyi vajda és Kinizsi Pál temesi ispán. Kétségtelen azonban, hogy atyjához hasonló tetteket a török elleni harcokban Mátyás király nem tudott felmutatni. De igen nagy jelentősége volt annak, hogy a déli védelmi vonalakat kiépítette, s azok-

ban olyan erőket tartott fenn, amelyek megakadályozták a török terjeszkedését. Azt is itt kell megemlítenünk, hogy a török veszedelem ellen összefogott Ștefan cel Mare moldvai uralkodóval, akinek a segítségére nagyrész székelyekből álló erős hadsereget küldött, amely részt vett a Vaslui mellett kivívott győzelemben (1475).

Mátyás király olyan országot örökölt, ahol dúlt a hatalmi harc és az önkényeskedés. Ezek ellen határozott, jól átgondolt eszközökkel-módszerekkel lépett fel. Bár az adóztatás miatt egyes főúri csoportok többször fellázdak ellene, mindig talált olyan humanus megoldást, hogy ne kelljen halálbüntetéshez folyamodnia. Ezt humanista műveltségével magyarázhatjuk és természetesen emberies gondolkodásával; műveltségéhez nem kis mértékben járult hozzá Vitéz János váradi püspök. Nincsen módunk arra, hogy országos tetteit s nagyratörő külpolitikáját részletezzük, de szólnunk kell arról, hogy miért maradt meg az emlékezetben az igazságos királyról szóló felfogás.

Mint fiatal uralkodó már az első évektől igyekezett letörni a törvény- és jogellenes önkényeskedéseket, ha szükség volt rá, megrendszabályozta a nagyurakat, a hatalmaskodó nemeseiket. Mint jellemző politikai magatartást említjük meg a következőket: amikor a közsékek panasszal fordultak hozzá, elnyomtatásuk miatt, Mátyás király elrendelte, hogy a közrendeket, a lovas – illetőleg a gyalogrendű székelyeket külön – külön írják össze, és tartsák meg ebben az állapotukban. Így védte meg őket az akkor felemelkedőben lévő primori rend ellenében. Mivel az összeírt székelyek rendi helyzetét csak az erdélyi vajda engedélyével lehetett megváltoztatni, Mátyás intézkedése elvágtatta annak a lehetőségét, hogy a székely köznepet jobbagysorba süllyesszék. A székelység zöme tehát a katonai szolgálat fejében megőrizhette a továbbiakban is a társadalmi szabadságát, akkori jogi nyelven a „libertas”-t.

Mátyás alakja s emléke mellé tehát nem alap nélkül társították és társítjuk az igazságos jelzőt. Halálával nagy űr támadt Európa középső s délkeleti részén.

Veress Péter:

MÁTYÁS KIRÁLY

A következő soroknak az a körülmény kölcsönöz sajátos jelentőséget, hogy csak a húsvéti ünnepek után kerülnek az olvasók asztalára. Nem igazi ünneplés az – még ha a folyó évben egytől-egy esnek is a különféle felekezetek két- vagy háromnapos ünnepnapjai, mely csupán az év futó pillanataira vonatkozik. Az életmentő „feltámadás” a mindennapok szünet nélküli története. Ez két tekintetben érvényesül gondolkozásunkban.

Az egyik tekintet Jézus feltámadásának a pusztaság ténye. Emberileg bizonyíthatatlan ugyan, de a hit kohójában egy csaknem kétezer évvel ezelőtti időhöz kötődő történelmi valóság és igazság. Örömhír, azaz evangélium, amint róla bizonyosságot tesznek a Bibliában a szem- és fülünkhöz tanítványok; asszonyok és férfiak. Azt jelenti, hogy a feltámadott Úr Krisztus legyőzte a halált. Nem a koporsó és a temetőké az utolsó szó, sem a Pilátusoké, a főpapoké és más földi hatalmasságoké. Nincs többé fulánkja a halálnak. Helyette új élet hajnala ragyog fel a világ számára. Ez a történelmi tény túlünk és bárkitől függetlenül igaz volt és marad. Nem a forradalmak, nem az újértelmű társadalmak, nem a demokráciák és a különféle izmusok, hanem a húsvét örökérvényű csodája és hívogató titka szólal meg a halló füleket kereső hullámhosszon.

A másik tekintet a feltámadás gyümölcseivel ismert meg. A tavaszi-nyári-ősz-téli gyümölcsök összefoglalón így kínálják (mert a bizonyágtételek sokaságában a föld végső határáig mindenütt kínálják) magukat: Krisztussal együtt mi is feltámadunk. Nélkülünk is igaz a titok csodája és a csoda titka, de részünkre személyesen csak a hit feltétele alatt válik jelent és jövődőt átölelő és megváltó hatalommá. Miközben „boldog ünnepeket” kívánunk egymásnak, akarva, nem akarva olyan új és egyetemes életlehetőségre teszünk tanúságot épp a magunk földjén, melyet nem lehet botokkal és fegyverekkel megsemmisíteni, politikai okosságokkal meghiúsítani, sem hamis beállítással kiküszöbölni. Ha ezt a húsvéti tudatot meggyőződéssel veszi át a népünk, akkor (de csak akkor) haladhat ingadozásmentes járással a jövődöntő útján. Ahogy Krisztus feltámadott, úgy támad új életre a falvak és városok népe: lerombolhatatlanul és megbéníthatatlanul. Így kezdődik el és tart szünet nélkül (de nem üresjáratú „papi beszéd-ként”) a hétköznapi húsvétja: a feltámadás csodája mibennünk.

Új élet? Temetői lét helyett reménységbe ágyazott egyéni- és közösségtudat?! Megüresedtek ezek a szavak szószékeken és utcakönte-
reken egyaránt. Nincs átütő erejű értéke a hagyományos ünnepléseknek. Két-három nap és vége a „nagy, sűrű gyülekezeteknek” éppúgy, mint a lelkeket melegítő napsugárnak. A vallási és népi kísértések elnyelik a talán valóságos csodának vélt és átmenetként megtapasztalt csodát. Ezeket a kísértéseket kell magunk mögött hagynunk, de nem álmodozással, sem tudással vagy művelődéssel (anélkül, hogy ezek roppant jelentőségét lebecsülnénk), hanem a feltámadás gyümölcseinek alázatos és hálás elfogadásával.

Hazai létviszonyaink között egyik jelentős kísértés az „egyedül vagyunk”, a „magárahagyatottság” és az együttjáró csaknem megrá-

kosodott „kisebbségtudat”. Éppoly veszedelem, mint a kevély vagy önámító és bármilyen mankóra támaszkodó erőfitogtatás. Mindkettőt ügyszóval határtalanul lehetne szemléltetni, akár irodalmi példákkal, akár az utca hangján. A kisírt szemek, illetve a befelétrások, az egyéni és közösségi egyedüllét-érzések nem kevésbé gyakoriak, mint a „gyümölcsösödés” (Ady) képzelgését mutató „mindenre képesek vagyunk” önhiteselek. Ezekről visszhangoznak – némelykor felváltva – az erdélyi hegyek, s dőlőbáboznak a mezők és síkságok. A feltámadott Krisztus mondaná és mondja: „Távozz tőlem Sátán”. Ővele pedig mi is mondjuk ugyanazt. Nincs, mert nem lehet egyedüllét, még a halálos ágyon sem, vagy a nemzethalálra előkészített koporsó mellett, ha a feltámadott Úr, a történelem Ura üzen: „Én veletek vagyok minden napon a világ végéig”. De nincs, mert nem lehet „önérfítogtatás” sem, ha Krisztussal együtt imádkozunk: „Tied (azaz nem az enyém, nem a kiművelt koponyáké, nem a vezéréké vagy másoké) az ország és a hatalom és a dicsőség mindörökké”. Az igenlő „Ámen” kimondása a húsvéti hit mértékű szinórja.

A másik kísértés a szétszakítottságnak és széthullásnak, az egyházi és társadalmi szétzül-

D.Dr. TÖKÉS ISTVÁN FELTÁMADÁS

lésnek, a – némelykor – sokezrek melletti elszórványosodásnak az ajtózörgetése. Aki ezt tagadja: még nem nézett szembe az ún. „realitásokkal”. „Magyar széthúzásnak” minősíthető e kóros tünet. Ívoldalak lehetne, s nyilvános ösztönzéssel kellene is teleírni akár a „kínos Kolozsvár”, akár a Hargita-táj, akár a „Szépmező”, a Mezőség, a Partium vagy más hazai tájak tükrözött példái. S e közben egyáltalán nem képez kivételt a közszájon forgó „erdélyi Sionunk” sem. A fizikai fájdalmas szórványosodással tagadhatatlanul versenyt fut a lelki-szellemi széthúzás. A politikai és filozófiai útkeresések kétségtelenül értékesek, de az eddigi tapasztalatok alapján ugyanolyan hatástalansággal jelentkeznek (még ha milliók is olvassák a megváltónak vélt és dicsért betűket), mint a közönséges álpolitikusok. A „minden rendben van egyháza” csak a sebeket takarja be, akár csak a társadalmi „áflumok” kábító jelenléte, írásokban és beszédekben (a szószékeket sem kivéve) egyaránt. Rá kell döbbsen a feltámadott Krisztus egytől-egy hívásának a páratlanságára. Ez nem a tétlenséget vagy épp „sültgalambvárást” von maga után, hanem gátlakot szakító és válaszfalakat ledöntő fáradságtalan tevékenységet. A Krisztus nevétől irtózó vagy Őt szégyellő „keresztény demokráciák” sem segítenek. A feltámadott Úr „egy test” –igénye egytől-egy vezérelheti és egységben tarthatja nemcsak a hívőket, hanem – mintegy filozófiai beállítással – a hit nélkülieket is. Keskeny ösvénye, vagyis nem kényelmes és széles útja ez a széthulló családoknak és gyülekezeteknek éppúgy, mint az „egész láthatárban” szemlélt saját társadalmunknak. Nem emberi „tanács”,

hanem Krisztus feltámadásának a gyakorlati érvényesítése. A Példabeszédek szóhasználatával: „Aranyalma ezüst-tányéron”. Bárcsak ne lenne „kiáltó szó a pusztában”! A kifogások és egyéb ellenhangok a húsvéti örömhír hallatára az elnémulás ítélete alatt állanak. Erde-
mes ezen elgondolkozni.

A harmadik kísértés – a felsorolhatatlan sok között – az igazság szerinti közösségtudat hiánya. Vannak tradicionális húsvéti ünnepek, de nincs célirányos közös akarat. Nincs egy olyan mérték, amely alá beállva, ki lehetne alakítani a „hová és a hogyan” kibontakozási ter-
vét. A rossz példa tekintetében nehéz ellenállani a gondolatnak, hogy épp református egyházunkat hozzuk fel beszédes példának. Félreértés ne legyen: Nem a gyülekezetekre vonatkozik a hasonlat, hanem arra az egyházrendre-kormányzatra, amely ezidáig képtelen volt a feltámadott Krisztus szerinti bűnbánat és bűnvallás reformatori szellemű gyakorlására (a „bűnösök között első vagyok én” feltétele alatt). Apáczai kifejezésével élve, a „hályogos szemek” hasonló irányba mutatnak a társadalom vetületében. Ismétleten „a mérték” hiánya rajzolódik ki szemünk előtt. Vitathatatlan, hogy a társadalom nem azonos az egyházzal, a filozófia és a politika az evangéliumhirdetéssel, a parlamenti választások az egyháziakkal és így tovább. Tudomásul kell venni, hogy nem mindenki Krisztus-követő. Sem a matematika, sem a fizika, sem a néprajzkutatás, sem a filozófia stb. számára nem mértékegység az evangélium. Azonban – bár a misszió síkján – szabad és kell (e sorok írójának a meggyőződése alapján) a prófétával együtt „álmodni és látásokat látni” abban az értelemben, hogy pusztán „bölcséleti” szemléletmóddal is elképzelhető, hogy a matematikusok, a fizikusok, a folkloristák, a történészek, a politológusok, a filozófusok és mások a feltámadott Krisztus mértéke nyomán keressék (hiszen népünk széles rétegei tradicionálisan ilyen beállítottságúak) a sokrétű közösségtudat kialakításának a módját. Lehet, hogy naivitásnak tűnő „képzelgés”, de mégis a feltámadott Krisztus ajkáról kell hallani a Pilátusoknak (tehát nemcsak az apostoloknak!) szóló beszédet: „Azért jöttem, hogy bizonyosságot tegyek az igazságról” a „mértékről” vagy: Akarom, hogy „mindnyájan egyek legyenek”. Ezt a megoldást még nem próbálta ki sem az egyházunk, sem a társadalmunk.

A negyedik kísértést (a változott viszonyokhoz igazodva eggyel már is több a Jézusénál) a visszahúzó erők hordozzák. Ezekről a legkönnyebb, s egyben a legnehezebb említést tenni. Szabó Dezsőnek a „Feltámadás Makucsán” c. írását érdemes itt szem előtt tartani. Krisztus feltámadása oldaláról szemlélve, nincs nehézsége az előbbiek szerinti gyümölcstermésnek, de a főpapok és más vezéregyéniségek (elsősorban a „hivatalos egyházra” figyelve) szorgos tevékenysége folytán még sincs helye a „Feltámadásnak”. Egyéb érdekek játszanak fontosabb szerepet: az önmegőrzés és az átmentések, a maszkok alá rejtett ötömlők, az érdekközvetítések. Az erdélyi Makucsák birodalmában nem szükséges az „új ugarszántást” lehetővé formáló üres sír és a

(folytatás a 11. oldalon)

IMREH ISTVÁN

A példázatot termő élet

Bizonyára jelentős mértékű elfogultság munkál bennem, hogyha „A Székelyföld leírását” olvasom, ha Orbán Balázst gondolok vagy róla szólok. Őt, a népének oly sokat kalákázó, szolgálattevő embert ugyanis hajlamos vagyok többre értékelni, megindultsággal és szeretettel túlfizetve a talán még így is megtéríthetlent: a közönségnek odaajándékozott életet, a kalákába hívó hírverés mindenkor meghallását.

Jómagam, olyan történetírást és egyben magyar népi, nemzeti magatartást szerettem s munkáltam is jól-rosszul, amely az önismeret hű, kedvezésmentes arcképét mutatja fel. Olyan képmást, olyan történeti lélekrajzot, amely nem szépít, mert önel-emésztő, jövőt veszejtő a hizelkedő hazugság, a magunk teremtette legendákba, mítoszokba szédülés. A valóság szilárd talaján kell megvetnünk lábunkat, s hogy azt jól cselekedhessük, ahhoz még az is szükséges, hogy magunkat ne ócsároljuk, erőnkbe higgyünk, önértéket sugalló értékrendünket valós árfolyamán értékeljük, becsüljük meg.

Orbán Balázs életműve előtt tisztelegve az elmúlt hetekben megkísértem azt hangsúlyossá tenni, ami a munkásságában a valóságba gyökerező, józan, reális, ami a ma magyarjának is frissítő „életvize”. Azt például, hogy nagy művével biztatást sugárzó modellt kínált elnyomott, megtörettetésre ítélt népének és, hogy szembenézett kora valóságával, az ipartalansággal, a székely kivándorlással, valamint a liberális törvényhozás elviserő, de szegény-embert támasz nélkül hagyó benemavatkozásával.

Számbavéve azt, hogy Orbán Balázs hagyatékában mi rejlik még, amit tőle mi, a mában élők jussolhatunk, főleg azt kerestem, amit maga is sokra tartott. Így láthatam meg, hogy a kitarító dologtevést miként becsülte meg. Különben életével igazolta, hogy mi nem vagyunk az a nép, amelyet csak

a gyorsan fel- és ellobbanó szalmaláng jelképezhet. Ő maga sokszor „Az ernyedetlen szorgalmú nép”-hez tartozásával dicsekedett. Udvarhelyszék lakóinak leírásakor pedig azt látta jellemzőnek, hogy a tájegység népe „szép, erőteljes és szorgalmas”. A székelységet a gyáriparra azért tartotta alkalmasnak, mert „munkás, értelmes és tanulékony”. Ezeket a sorokat is ő írta: „Kis-Galambfalva határa kicsiny, de azért jólétben vannak, mert mit a sors megtagadott tőlük, azt szorgalom és ügyesség által pótolják... És ez így van a Székelyföld minden faluiban, hol kézműipar, kereskedelem, fuvarozás stb. által ütik helyre a hiányokat”.

A munka-erkölcs szintje nemesíti, fel-emeli a székelységet, hiszen „a hangyaszigorgalmú munkásság, földművelés, ipar és bányászat képezi tulajdonképpen alapzatát a népek nagyságának...”

Az alkotásra, javak termelésére ösztönző tényezők között — hite szerint — első helyen a szabadság áll. A „szabadság nagy vallásának” igaz apostolai, igehirdetői pedig szerinte — Savonarola, Dante, Petrarca, Thököly, Rákóczi, Washington, Robespierre, Foscari, Petőfi és mások mellett — a székelyek.

A szabadság Orbán Balázs tudatában szorosan összekapcsolódik a demokráciával, a népiuralommal. Ezért hivatkozik ismét és ismét székely tradíciókra. Úgy véli, hogy „a Székelyföldön a nép volt minden, amennyiben a nép demokratikus szervezete és az ezredév óta proclamált jogegyenlőség alapján, egy szerves és osztatlan egészet képezett...”

A szép, demokratikus székely történeti előkép természetesen itt-ott helyesbítésre szorul; igaz, hogy megoltalmazásáért kemény küzdelemben sokezeren vérezték el, de az sem tagadható, hogy ez a többségében szabadnak maradt katonanép megőrizhette önrendelkezése, öngazgatása, bírászkodása autonómiájának alapelemeit, éltethette életigazító értékes hagyományait.

Orbán Balázs a haza szeretetének érzését is a közösségi, alkotmányos szerkezetből kisarjadónak vélte: „Oly erény ez — írta megkezdve Udvarhelyszék nyugati határszélén hat évig tartó vándorútját — mely e nemzet, mindenkit egyenlőnek és szabadnak vallott és alkotmányának éltető földében csírázott és nőtt nagyvá”.

Gondolom itt már ideje kimondanom, hogy ott, ahol valóban demokratikus társadalmat akar építeni a nép, méltányos, hogyha az írástudók megidézik és újra

csatasorba állítják Orbán Balázst, a valóban „nemes demokráciának” az elkötelezettjét, harcosát, azt, aki lelkesíteni és példát felmutatni még ma is tud.

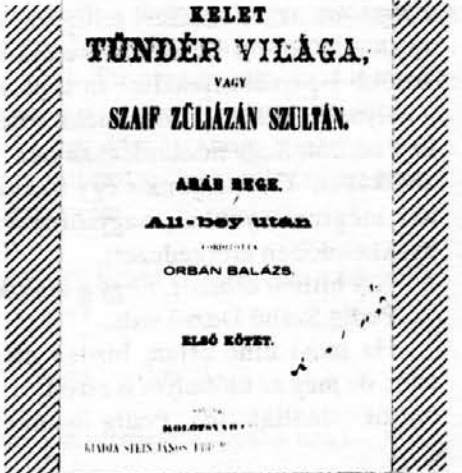
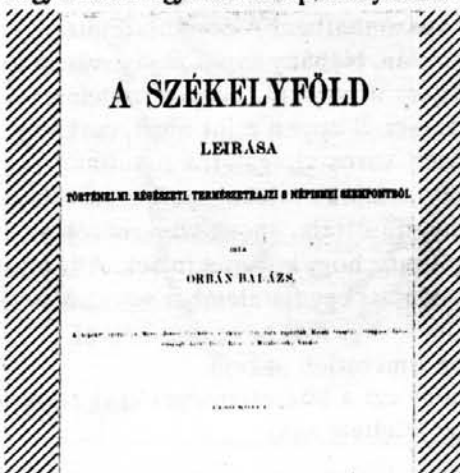
A székely faluközösség a megmaradás szolgálatában állott, s kínált szilárd, tartós hajlékot a mindennapok békés dologtevőinek. Hadak dúlásai idején azonban sokan, így a bölöniek is templomerdőjükben kerestek menedéket. A „várbaszorulás” idejére azonban szintén státutumot alkottak, hogy rendtartás szerint, maguk törvényeinek fejet hajtva élhessenek, életüket megvédelmezhessek.

Bölön falvának 1690. évi konstitúcióját Orbán Balázs is ismertette s megjegyezte: „Nevezetesen ez okmány azért is, mert tanúsága annak, hogy népünk életének minden mozzanatait annyira áthatotta az alkotmányos érzélem, hogy még a hadviselés igényelte elővigyázati rendszabályokat, és a fegyver szigorát is közmegegyezés általi szerződésen alapították, s mindenki beleegyezéséből feltételezték annak hatályát, hadi tiszteiket választották, s azoknak nem adtak dictátori hatalmat, hanem egy választott bíróságot adtak melléje... és láthatjuk azon testvériséget, hogy még az idegeneket is befogadják...”

Valóban csodálatos a bölöni-példa, szükségszerű, hogy Orbán Balázs büszkén modelként mutassa fel és szégyelleni való volna nekünk ma megfedkezni róla, hiszen demokráciát tanulni itthon, nálunk, a mi örökségünk kínálta mintákból is lehet.

Végezetül Szabédi László verssorait idézném a lelkes, a büszke örökhagyó, Orbán Balázs mellé a ráció, a kételkedő értelem megtestesítőjét, de rokonigéket valló költőt állítva társul:

„Belészütem,
s ezért színen
ujjongok: Ó szép
s nekem való nép!”

Tamási Áron (Farkaslaka, 1897. szeptember 20. - Budapest, 1966. május 26.): író, az MTA levelező tagja (1943-1949), Kosuth-díjas (1954). Sokgyermekes földművesszülők gyermeke. Székelyudvarhelyen érettségizett 1917-ben, majd az olasz frontra került. 1919-től a kolozsvári egyetem jogi karán, majd a Kereskedelmi Akadémián tanult. Rövid ideig bankhivatalnok. 1923-tól 1926-ig az USA-ban élt, többnyire New Yorkban. Itt szerzett élményei ihlették leg-sikerültebb művét, az *Ábel a rengetegben* című regényét, amelynek humorát, izességét a patriarchális székely világ találkozása adja az elgépiesedett modern kapitalizmussal. Visszatérése után Kolozsvárt telepedett le. Az 1940-es évekig Erdélyben élt. Két ízben kapott Baumgarten-díjat. 1945-1947 között a parlament behívott képviselője volt. Első novellája *Szász Tamás, a pogány* 1922-ben jelent meg a kolozsvári Keleti Újságban. Szinte valamennyi erdélyi magyar irodalmi és szellemi mozgalommal kapcsolatot tartott: az Erdélyi Helikonnal, a Korunkkal, az Erdélyi Fiatalokkal, a Vásárhelyi Találkozóval, hasonlóképp a mo.-i Válasz, a Márciusi Front íróival. E csoportokkal közös szándék vezette: a nép kérdéseinek demokratikus úton való megoldása. Az akkori romániai nacionalista politika s a kisebbségi helyzet következtében, arra egyoldalú visszahatásként világnézete azon-

ban olykor érintkezett az egykori nacionalista eszmekörökkel is. De egész pályafutása alatt a népben látta a politikai és művelődési megújulások forrását. Az 1937-es Vásárhelyi Találkozó létrehozása az ő nevéhez is fűződik; ő volt a találkozó elnöke (1937). A székely falvak világának ábrázolója, látásmódja, stílusa, szókincse, egész művészi világa itt gyökerezik. Tehetsége, fantáziája játszi könnyedséggel olvasztja egybe a tragédiát és komédiát, a misztikumot és a falu realizmusát. Műveiben az erdélyi szegénység életét, a megélhetéért az urakkal és a természettel folytatott küzdelmeit, a székelyek ügyességét és furfangos észjárását ábrázolta. Kigúnyolta a társadalmi igazságtalanságokat, a romlott erdélyi arisztokráciát. Későbbi műveiben kezdeti realizmusától eltávolodva, abba jelképes, népi miszticizmus keveredett. A 40-es években színpadi műveket is írt. Később fokozatosan visszatért kezdeti realizmusához, hitet tett a munkásosztály nemzet- és világformáló szerepe mellett. Egy m. népcsoport nyelvét irodalmi magasságba emelte s gondolkodásmódját a legmagasabb fokon fejezte ki. Számos műve, főleg novellái idegen nyelveken is megjelentek.

Főbb művei: *Lélekindulás* (elbeszélések, 1925); *Száz máriás királyfi* (regény,

1928); *Erdélyi csillagok* (elbeszélések, 1920); *Czímeresek* (regény, 1931); *Hehlytelen világ* (elbeszélések, 1931); *Ábel a rengetegben* (regény, 1932); *Ábel az országban* (regény, 1934); *Ábel Amerikában* (regény, 1934); *Énekes madár* (színmű, 1934); *Rütyök és reménység* (elbeszélések, 1935); *Jég-törő Mátyás* (regény, 1936); *Tündöklő Jeromos* (színmű, 1936); *Ragyog egy csillag* (regény, 1937); *Virágveszedelem* (elbeszélések, 1938); *Magyar rózsa* (regény, 1941); *Vitéz lélek* (színmű, 1941); *Csalóka szívár-vány* (színmű, 1942); *Összes novellái* (1942); *Virasztás* (cikkek, 1943); *A legényfa kivirág-zik* (elbeszélések, 1944); *Hullámzó völgy* (színmű, 1947); *Zöld ág* (regény, 1948); *Bölcső és bagoly* (regény, 1953); *Hazai tükör* (regény, 1953); *Elvadult paradicsom* (összegyűjtött novellák, 1922-1926, 1958); *Világ és holdvilág* (összegyűjtött novellák, 1936-1957, 1958); *Szirom és boly* (regény, 1960); *Játszi remény* (elbeszélések, 1961); *Akaratos népség* (összegyűjtött színművek, 1962); *Hétszínű virág* (elbeszélések, 1963).

A Romániai Magyar Írók sorozatban megjelent kötetei: *Ábel* (1973); *A bölcső és könyve* (1976); *Zeng a magosság* (válogatott novellák I-II, 1980); *Tiszta beszéd* (publicisztikai írások, 1981); *Tündöklő Jeromos* (színpadi játékok, 1985); *Ördögölő Józsiás* (színpadi művek, 1986).

(*Magyar Életrajzi Lexikon, Budapest, 1969*)

MAGVETŐ

TAMÁSI ÁRON

BESZÉDES ÚT HAZAFELE

(Részlet a szerző *SZÜLŐFÖLDEM* című regényéből)

A tizenkilencet még nem töltöttem volt bé.

Az idő telik: gondolkozzunk hát ismét madarasan s szálljunk vissza a Botos-utcába. Né itt van Schuller, a kalapos, hova apámat milyen nehezen tudtam volt elhozni, hogy végtére vegyen egy kalapot nekem. Bezzeg, ha italt árultak volna benne! S Csép Gergelyhez már el sem jött, a csizmadiához, de anyám nem hagyott cserben s olyan csizmát szegődött ott nekem, amilyen sohasem lesz többet. Abban jártam a diákkori hivatalos sétákra, körbe itt a főutcán, az internátusi felügyelő tanárral, aki nagyobb stratégiát fejtett ki a felvételünkkel, mint amilyent később a piavéi offenzívában tapasztaltam. Barátom, aki a helybeli reáliskola növendéke volt, büszkén mutogatott ki a sorból, hogy nézzünk csak oda, ki ül ottan a kávéház ablakában! Odanéztünk s egy feszülő szőke urat láttunk, aki megtört nyakkal, nagysörényesen és lobogó piros nyakkendőben merkedezett.

Azt hittem először, hogy a muszka cár, úgy ült.

Pedig Szabó Dezső volt.

Ha most ülne ottan, bizony még jobban megcsodálnám, de még az ülőhelyét is elrontották azóta, mivel divatböltöt csináltak oda. Pedig ilyennek is jobb volt Szabó

Dezső, mert divatot is inkább tudott csinálni, mint ez a bolt.

Dehát figyelmetlen a világ.

S bizony eléggé szeretnők, ha más lehetne és jobb lehetne, valahogy azonban eltelik így is, ami még hátra van, csak éppen szabad legyen az ember. Vagyis el ne fogják hirtelen és ártatlanul. Mert engemet elfogtak volt a románok, éppen ezen a helyen, ahol most haladok átál. Hirtelen vissza is nézek, mint aki kőbe ütötte a lábát: bizony itt történt, huszonhatban. Amerikából jöttem haza, három esztendő után. Néhány napot Kolozsváron töltöttem, aztán felültem a vonatra, hogy a szüleimet s a szülőföldemet is lássam. S éppen mint most, csakhogy a déli órákban, szintén város-vizsgálatra indultam, hogy amíg alkalmatosságot találok a faluba, addig ezzel töltsem az időt. Amikor idáig jutottam, ahova visszanézék az előbb, egy kicsit megálltam, hogy körültekintsek. Alig állottam meg azonban, odajött egy fiatalember hozzám és így szólt minden köszönés, vagy más bevezetés nélkül:

— Maga nagyon ismeretlen nekem.

Úgy éreztem, hogy ezt a közvetlenséget csak tréfával lehet áthidalni, s azt feleltem neki:

— Maga sem tartozik a rokonaim közé.

Szó szót követett, majd a fiatalember felszólított engem, hogy menjek véle. Viselkedéséből és beszédéből könnyen kitaláltam, hogy detektív, bár ilyen helyzetben a kitalálás nem polgári kötelesség. Egy kicsit játékosnak, egy kicsit szokatlannak tetszett a dolog. Mert Amerikában, vadidegen földön, három esztendő telt ott soha senki nem mondta nekem, hogy ismeretlennek tetszem előtte, kövessem tehát őtet. Itt azonban, ebben a székely városban, melynek környékén születtem, melyben a gimnáziumi esztendőket mind töltöttem: hát ebben a városban felpártolt engem egy detektív és azt kívánja tőlem, hogy menjek véle.

Hát hogyne mentem volna!

Már csak azért is, hogy szégyenben ne maradjon a detektív, amikor kiderül a valóság: az, hogy én bizony itthon vagyok ebben a városban, ha valaki itthon lehet itt. Aztán hadd sajnálkozzanak, mire én azt fogom mondani, hogy kérem szépen, semmi az egész, úgys ráértem éppen.

De hamar kiderült, hogy az uralkodó szokás és a közbiztonság szempontjából igen balgán gondolkozom, mert ahogy kinyitott a sziguranca-hivatalnak az ajtaja, mindekelőtt egy hatalmas bulldog meredett rám, majd egy mogorva fekete emberre tekintett, mintha kérdezte volna attól: mehetek-e rá, főnök úr?

Csakugyan a főnök volt, kiről azonban rosszat nem mondhatok, mert még szólni sem szólott hozzám egy szót sem. Hanem kiadta a parancsot, hogy vigyen engem a csendőrségre. Helyből megfordultunk és elmentünk a csendőrségre, ami elég messze volt, fent az állomással szemben. Ott bementünk egy hatalmas iroda-szobába, ahol emberi lényt hármat találtunk: egy őrmestert az íróasztal mellett és két csendőrt puskával állani. A detektív

béajánlott engem az őrmesternek és rögtön eltávozott. Az őrmester pedig odaállított az íróasztal mellé és így szólt hozzám:

— Van igazolvány?

Gondoltam, ez az első rendes beszéd, amióta cirkalmazunk a városban, s elésztem a román útlevelet, amivel visszajöttem Amerikából; s úgyszintén egy erdélyi magyar újságnak a megbízó levelét, hogy írjak cikkeket oda Amerikából. Először az utóbbit nézte meg az őrmester, de rosszabbnak találta a semminél. Aztán megvizsgálta az útleveletem, majd azt kérdezte:

— Ezzel hol járt maga?

— Amerikában — feleltem.

Egy kicsit gondolkozott, de aztán úgy döntött magában, hogy nem tetszik neki a dolog.

— Hát ide mért jött? — kérdezte tovább.

— Itt születtem a szomszéd faluban — feleltem.

Erre mérgesebb lett egy fokkal és így folytatta:

— Nem kérdeztem, hogy hol született maga! Hanem azt kérdeztem, hogy ide mért jött?

— A szüleimet akarom meglátogatni — feleltem.

Erre már egészen mérges lett és rámkiáltott:

— Nem kérdeztem, hogy kit akar meglátogatni! Hanem azt kérdeztem, hogy miért jött maga ide?!

Látván a másik két csendőrt is a szobában, úgy ítélt meg a dolgot, hogy többé nem felek, hiszen bármit mondok is, csak olajat öntök a tűzre. Nem is szóltam hát az újabb kérdésre semmit, hanem hátrébb mentem az asztaltól és átadtam magam a következményeknek. Bölcsen és szelíden türtem, hogy az egyik csendőr bévezessen a fogdába, amely ott állott az udvaron. Amikor reám zárta az ajtót, még csak derengett az új otthonom, melyet a meleg szülői ház helyett adának, de aztán hamarosan hozzá szokott a szemem a félhomályhoz. S akkor mit láttam? Legelőször egy székely legénykét, aki ott kuporodott a deszka-padlón és pityergett. Úgy tizenegy-tizenkét esztendő lehetett szegény. Aztán négy magos, pusztá falat láttam s az egyik oldalon, messze fent, egy kicsi ablakot.

Egyéb semmi sem volt a lakosztályban.

Nem mondom, elég fordulatossá volt idáig a dolog, de egykedvűen vettem s ami még furcsább volt: nem haragudtam senkire. Csak a szegény pityergő legénykét sajnáltam, aki szintén úgy került ide, hogy nem tudta okát adni, mit keres a városban. Őt vigasztaltam, ahogy tudtam, s így telt az idő.

Valahogy híre futott azonban, hogy mi történt velem, s másnap emberek jöttek bé a falumból, hogy ez a mi fiunk, eresszék szabadon! Volt annyi eszük, hogy ügyvédhez mentek, aki lendített annyit a dolgon, hogy egy fegyveres csendőr a falumba kísért. Jegyet vettem az autóbuszra neki is, s nagyon jól hazaértünk. De nem a szülői házba, hanem a csendőr-őrsre. Másnap aztán megérkezett Korondról egy csendőrfőhadnagy, aki úgy döntött, hogy utazzam vissza Kolozsvárra. Én így is tettem, s ahogy telt lassan az idő, úgy felejtettem is a történetet.

De mókás az élet!

Mert rá egy esztendőre ismét hazajöttem a falumba s hát ki vezeti itten az őrsöt?

Ó. .

— Ismét hazajött maga? — kérdi.

— Haza — mondom.

Mosolygott nekem, s mosolyogtam én is neki.

Nagy Imre:

TAMÁSI ÁRON

VERSHÓDÍTÓ KALAUZ

Egyesek szerint a versmegértés képessége olyan, mint a zenei hallás: velünk születik. De az is igaz, hogy a zenei hallás sok gyakorlással fejleszthető. Úgyanígy a versekre való ráérzés, fogékonyság készsége is. Bizonyára erre gondolt *Markó Béla* nemrég megjelent könyve összeállításakor (*Olvassuk együtt*, Versmagyarázatok, Albatros Könyvkiadó, Bukarest, 1989).

Versértelmezései eredetileg az Igaz Szó Irodalom és iskola című rovata számára íródtak, de irodalmi nevelésünk kiváló segédkönyvévé álltak össze. A bevezető esszé (Megmérni a mérhetetlent?) valójában a versértelmezésről-elemzésről. Markónak a nagy költő- és tudós-elődhez, Arany Jánoshoz hasonlóan az a véleménye, hogy „nemcsak érzésre, hanem tudásra is szüksége van a költőnek - és az olvasónak”, az értő-érző olvasáshoz is tudás és ihlet kell. A versértő készség fejlesztésére igen hasznosnak tartja az iskolai verselemzéseket.

A könyv huszonhárom rendhagyó „versmagyarázatot” tartalmaz, költészetünk „köntösváltozásai” megmutatásával irodalmunk fejlődésrajzát is adja. A költészet őstengeréből kiemelkedő népköltészeti alkotások (Körményes Kelemené) születéséről és hatásmechanizmusáról írt eszmefuttatás igen tetszetős és meggyőző. Innen a szerző líránk csúcsaira vezet bennünket. Balassi Egy katonaének című verse kapcsán írja: „Bár erről is, mint annyi másról, könyvtárnyit írtak össze, még mindig nem sikerült, s előreláthatólag nem is sikerül majd eldönteni, hogy mi az esztétikum, mi teszi műalkotássá a műalkotást, művészetté a művészetet”. Ezért a legkülönbözőbb módon próbálja megragadni a versekben megfogalmazott „megfoghatatlant”. Olyan klasszikus értékű verseket értelmez, amelyeket már sokan elemeztek, és ezekről is tud újat mondani.

„Beszéljen a mű” - vallja, és általában a versen belüli elemekből bontja ki értelmezését, csak utólag vizsgálódik a külső információk szerint is. De ennek ellenkezőjét is megpróbálja. Megközelítési módjai igen változatosak, észrevételei nagy nyelvi, stilisztikai, verstani, irodalomtörténeti, művészetfilozófiai stb. műveltségről tesznek bizonyosságot. Többek közt figyel arra, hogy Petőfinék A pusztán, télen című verse nem a kihalt, hanem a mozgalmas, gazdag tájról szól, hogy Arany Epilógusának lemondó, szomorkás hangja egy dolgos élet vallomása. Áprilyban az idegenség és az otthonosság költőjét látja meg.

Eminescu Ugyanazon kis utcára című versét vizsgálva a műfordítás esztétikájáról és erkölcséről szól, elemzése fordítói műhelyvallomás.

Felügyel Eminescu és Vajda János költői attitűdjének hasonlóságára is: mindketten a múltó, a múltó szerelem, a tova futó élet költői. Akaratlanul is kontrasztív összehasonlításra kényszerít Ungaretti „Végtelenséggel/hajnalodom” kétszavas versét Blaga Alkonyatomat várom című költeményével.

Felemelő a könyv utolsó kijelentése: „Ha egyéni létezésünkben nem is, a költészetben túlélő vagyunk az alkonyatnak”.

Így jutunk fel az elemzések spirális szallagútján arra a magaslatra, ahonnan beláthatók a líra legszebb tájai. E versmagyarázatok ismeretében számunkra már a mai vers sem lehet „érthetetlen”. Esztétikai élményünk ezek után bizonyára tudatosabb és mélyebb lesz.

A könyv költészet a költészetéről. Stílusa is nyelvi ünnep. Felhasználja a stilisztika legújabb vívmányait, de azt számunkra megközelíthető nyelven szublimálja. Kitűnő turistakalauz: miközben a költő-kritikus-szerkesztő túravezetőt követjük ózondús vers-csúcsokat meghódítva - a lírai tájak egy életre meghódítanak bennünket. Kezdd és haladó versírók, tanárok, diákok irodalomkedvelők haszonnal lapozhatják.

Engem a cím hajdani túrabiztatókra emlékeztet. Fel hát, a költészet csúcsaira a Markó Béla-i olvasatok turistaösvényein!

LÓRINCZ JÓZSEF

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

AZ LOVÁNAK SZÓL

rárószárnyon járó hajdan hamar lovam
ne is kérdezd immár hová viszen utam
merre tart hitekből elgyötört armadám
piros csizmás szavak erdő zöld harmatán

szavaim szavaim
kik hangomra vártak
menekülnek tőlem
legyávázott bátrak

szép szabad csapatom szép ha semmi vót is
szóródik vágyakban lesz majd büszke kódis
táncra sem ugrasztja több toborzó portya
sujtásos kedvemnek csak a rongyát hordja

szavaim szavaim
szentséges eborcák
nem fogad be álom
sem jövő sem ország

jó beszédes társam tekéntséd e szókat
mint bennem bujdosó vert földönfutókat
kik még ha voltak is csak lelkemben voltak
hallgatás meggyén temetetlen holtak

LÓRINCZ JÓZSEF

FÉRFINYARAM

Megrepedt az idő
villám csapott bele
pirkad ég a búza
érik drágakőve

mért adott mért küldött
nyaramra ilyen kárt
anyám aki nekem
szerelmet tarisznyált

keresnek Hégtón
élőfűt apámnak
suhintok kaszámmal
szelek sántikálnak

porlik a cseresznye
nézi mivé értem
elolvad az idő
mint gyöngyház a vérben

egem haragoszöld
földem itthonibb szó
jövendő a múltam
feledésem izzó

DEÁK ZOLTÁN

HAZATÉRÉS

Kis falumra ismét rátaláltam.
Ó, itt csupán árnyékom a társam.
Indulásom őscsapásán
Megállok és szertelenek:
Ó, gyilkos idő, más itt minden,
A falu is majd eltűnt innen.
Ősz, tavasz mind úgy elrohant
Csak az öregek sírhantja maradt.
Tücsök sír nagyanyám sírján:
Emlékét idézi, s halk halálát.
Súlyos illatával tisztel,
Lám, az öreg eperfa is megismer.
Levelével megfenyeget,
Szél nyeli a könnyeimet.

A SZÉKELYEK NYOMÁBAN (2)

ETELE NÉPE

(...) Mind Anonymus, mind Kézai *Székelytárnak* nevezi a területet, ahonnan a magyarok és a hunok jöttek. Werbőczy István „Hármaskönyv”-e III. részének 4. címét ilyen tárgymegjelöléssel adja: „De Scythulis Transylvanis, quos Siculos vocitamus” vagyis az erdélyi szkítákról, akiket székelyeknek nevezetünk. A továbbiakban jelzi, hogy a székelyek a szkíta néptől a Pannóniába való első bejövetelkor származtak el. (...)

A szkítákról Czegléd Károly ezt írja: „iráni nyelvet beszélő nagy nomád törzscsoport, amely a kimmerek után az i.e. VIII. és III. századok között tartotta kezében a dél-kelet-európai steppét.” Nagy Géza (1855-1915) mongol vonásokra mutatott rá. Vannak, akik — nem teljesen alaptalanul — a szkítákat az indiai történelemben is felbukkanó *szakák*kal azonosítják. Ez utóbbiak (ugyancsak Czegléd Károly útmutatása szerint) iráni nyelvű nomád nép voltak a Kazak-steppén, a Pamír és a Tiensan völgyeiben és Kelet-Iránban. (...)

Habár semmi okunk sincs arra, hogy a székelyeket irániaknak véljük, azt elfogadhatjuk, hogy a *kelet-európai steppe vidékén*, amerre Szkítia volt, kell kezdenünk kutatóutunkat. Etele (Attila magyar neve) hun birodalmával is meg kell ismerkednünk, sőt valami nyugatról keletre való menekülés nyomait is keresnünk kell.

A hunokról azt kell tudnunk, hogy több birodalmuk is volt. I.e. 209-175 között uralkodott az a nagy Maotun, aki a mai Mongólia és Szibéria területén igen rövid idő alatt óriási birodalmat alapított. (...) E keleti hun (kínaiul hiungnu) birodalom időszámításunk 2. századában omlott össze. (...) A keleti hun birodalom szétforgácsolódása idején az egykori nagy birodalom nyugat-ázsiai részén keletkeztek kisebb, hun uralom alatt levő országok. 147 és 172 közt a kínaiak egy *Kü-erh* nevű hun királyt említenek, akinek nevét érdemes megjegyezni.

Egy ideig alig „hallunk” hunokról, mondhatni eltűnnek, de 370 körül Európa térségében bukkannak fel nagy erővel.

Belső-Ázsiában az északi erdős vidék mellett húzódik a steppe-övezet, amelyen aránylag kevés a csapadék. Fű és alacsony bozót jellemzi tehát a steppét. A pásztornépek hazája volt, amelynek állatvilága is a száraz éghajlathoz alkalmazkodott. A nagy síkságot itt-ott dombos vidék tarkítja. A steppe az európai területre is átnyúlik. Az itt élt népek törzsszövetségeket alakítottak, amelyek hol egyesültek, hol szétestek s időnként gyors ütemben, hógörgetegszerűen nagy birodalmak keletkeztek belőlük, amelyek fejlesztették a maguk kultúráját. A birodalmak évtizedeket, talán évszázadokat is megérték, s azután szétmúlváltak. Nem valószínű, hogy egy szépszerével, vagy kényszerből létrejött törzsszövetség, ha egyszer felbomlott, később még egyszer ugyanolyan

összetevőkből újjáalakuljon. Ám, amint azt Toynbee az óegyiptomiakra megállapította, lehetséges, hogy egy nép kétszer is virágkorba lendítse magát.

Az európai *hun birodalom* alattvalói nem ugyanazok a népek lettek, amelyek az ázsiai hiungnu birodalomba szerveződtek. Egy sereg nem török, nem is iráni, hanem germán nép is került be az európai birodalomba. (...) Úgy tűnik, hogy 412 körül *Karaton* lehetett nagykirálya, majd őt *Oktar* és *Ruga* követte, akiknek sorsa 430-ig, illetve 434-ig hagyott nyomot. Ezek testvérének látszik *Mundzuk*, aki Etele apja volt. Ez időben már mélyen benyomultak Európa közepe felé. A birodalomban *Bleda* (akit költőink Buda néven énekelnek meg) halála után a főhatalom egyedüli birtokosa Etele lett, akinek uralkodása idején volt (445-453) a nyugaton a Rajnáig terjedő birodalom fénykora.

E gomolyfelhőhöz hasonló, változó birodalomnak aránylag központi területén, a Fekete-tenger északi partja táján, 463 körül tűnnek fel az *onogurok*, akiket már közelebbi kapcsolatba lehet hozni a magyarokkal. Priszkhosz rétor már Etele idején említi, hogy a hun birodalom népei közé onogurok is tartoztak. Miután Etele legidősebb örököse, *Ilek* a birodalom nyugati központja, a Kárpát-medence táján folyt harcokban már életét vesztette, Etele két ifjabb fiának, *Dengiziknek* majd *Irniknek* lehetett országa ott, ahol az onogurok éltek. Irniket — az óbolgár királyok jegyzékére támaszkodva — mondhatni új birodalomalapítónak tekinthetjük.

Az onogur-bolgár birodalom keretében élők között nemcsak a hétmagyarok őseit kell keresnünk, hanem a székelyeket is. Nem látunk okot arra, hogy azt tételezzük fel, hogy az 5. században élt Irnik és közvetlen utódai idején a hétmagyarok és a székelyek jelentős mértékben elkülönültek volna egymástól, mert sem nyelvi sem egyéb sajátosságai nem mutatnak ilyen, majdnem fél

ezredévyire is tehető különbségre. Van azonban olyan körülmény is, amely további vizsgálódásra ösztönöz.

Nemcsak a székelyek, hanem a többi magyarok is „hun állampolgárok” voltak egykor, és mégis a székelyeket illetően megmaradt a hun származás hagyománya, a többi magyaroknál viszont más volt a helyzet. A legkézenfekvőbbnek az a magyarázat látszik, hogy a magyarság e két része sorsának alakulásában kellett valami különbségnek lennie és míg a székelyeknek egész népe hagyományokhoz jobban ragaszkodóvá fejlődött kicsinysége, befeléfordulása folytán, addig a hétmagyaroknál mondhatni inkább az uralkodó családban maradt meg a hunokkal való kapcsolatra utaló hagyomány. Ez a hagyomány több vonalon is jelentkezik. A mi *Anonymusunk* Árpádot Etele nemzetségéből származónak tünteti fel, az 5. fejezetben Pannónia földjére célozván: „Szálló hírből hallották, hogy Athila király volt, akinek ivadékából Álmos vezér, Árpád apja származott.” A 14. fejezetben ezt adja Árpád szájába: „Ősapám Athila igen hatalmas király volt a föld, amely a Duna és a Tisza közt fekszik.” *Kézai krónikája* pedig már teljesen összefolytatja a hunok, az avarok és a magyarok történetét. A 12. században II. Géza királyt húga Zsófia (aki admonti apáca volt) hun királynak címzi.

De régebbi gyökerekre is gyanakodhatunk. *Pilgrim* (971-991 közt Passauban püspök) összegyűjtötte a burgundokra és a hunokra vonatkozó hagyományokat, amelyekből a „Der Niebelunge not (vagy liet)” című hősi ének kialakult. Ekkoriban éltek a bajor területen az ottani fejedelmi családhoz férjhez adott magyar fejedelmi családbeli leányok (akiknek egyike a későbbi Gizella magyar királyné őse volt). Nyilván a részükről elmondottakról is tájékozódott a püspök. Ennek nyomán nevezhette az akkor már legalább egy évszázada a magyarok birtokában volt országot Hunalantnak a Niebelunge-ének. Az is nyom lehet, hogy a török jellegű nyelvet beszélő hunokhoz hasonlóan valószínűleg az Árpádok is tudtak még török nyelven. Erre mutat az, hogy ismert családtagjaik pogánykori személyneveinek túlnyomó többsége török eredetű. (Álmos = vett, kapott és talán a Theodoros, Deodatus jellegű nevek közé sorolható, Árpád neve a török *árpa* szóból és a magyar kicsinyítő képzőből alakult stb.)

Krónikásaink tehát nem légből kapott dolgot írtak, amikor a székelyeket a hunokkal, Etelevel kapcsolatba hozzák, csak ki kell hámozni szövegezésükből azt, amit valóban, vagy legalábbis nagyon valószínűnek elfogadhatunk.

MAROSVÁSÁRHELY CÍMERE
(A legrégebb székely nemzeti címere)

(folytatjuk)

SZÉKELYKERESZTÚR

LEGKEDVESEBB EMLÉKEINK...

Köztudott, hogy Székelykeresztúr büszkén vallja magát a Petőfi-emléke városának. Főterét, a magyarok legnagyobb költőjének egyik legszebb szobra díszíti. A timafalvi temetőben egy sírkő őrzi Petőfi legendás sírját, az egyetlen sírkő, amelyre Petőfi neve van vésve — és nemhiába diktálja a józan ész, hogy nem ott van eltemetve, mégis együtt valljuk Farkas Gáborral, a Petőfi nyomait kutató tanítóval, hogy Petőfi olyan nagy költő volt, hogy minden faluban lehetne egy-egy sírja. S aztán itt áll Székelykeresztúron a vén körtefa is, amelyről városunkat a Petőfi-körtefa városának is nevezik. Ezért is vált a vén, haldokló körtefa városunk szimbólumává.

De hát hogyan is jutott el Székelykeresztúrra Petőfi Sándor 1849 július 30-án? „E nap délutáni óráiban vonult be a csekefalvi utcán Keresztúrra Bem tábornok serege: a piros csákós, molnár-szürke zubbonyos Kossuth-huszárok, a zöldoldalmányos és vörös nadrágos Koburg huszárok hetedik százada, a fekete csákós, kék egyenruhás székely lovasság és az őket követő tűzértség és gyalogság, köztük a legderekből két székely gyalog zászlóalj, Bem szemefénye, a nyolcvanasok és a nyolcvankettesek.” Velük jött Petőfi is, akinek — megérkezése után — minden lépését vigyázó szemek kísérték. Később az emlékezet összekeverte a valóságot a vágyakkal, s így alakultak ki a keresztúri Petőfi-legendák, melyek mai napig legkedvesebb emlékeink hordozói.

GÁLFALVI SÁNDOR

IPAROSSÁG A HAJDANI SZÉKELYKERESZTÚRON

Székelykeresztúr gazdasági életében az elsődleges szerep a mezőgazdaságnak jutott, ennek ellenére a háziipar egykori emlékei már a XI. századtól felbukkantak. Legalábbis ezt bizonyítják a város területén végzett ásatások, leletmentések, a véletlenszerű felfedezések. Az egykori Sztáskeresztúron tehát nemcsak a szita-szövőst ismerték, hanem egy sereg más iparágat is, elsősorban azokat, amelyeknek termékei a mindennapi életben nélkülözhetetlenek voltak a helyi és környékbeli lakosság számára. Jó minőségű kovácsolt szerszámok és fegyverek, tartós és finom megmunkálású mázas és mázatlan kerámia került elő igen nagy mennyiségben, de tudomásunk van a bőr és a textiliák helyi feldolgozásáról is.

A szita-szövősnak igen régi hagyományai vannak, már ezelőtt 300 évvel a háziipar egyik legfontosabb ága volt, elsősorban Keresztúrfalván. A XVIII. századi forrásanyag 18 szita-szövőt említi, de arról nincs adatunk, hogy valaha is külön céhet hoztak volna létre. A hagyomány szerint a helyi lakosságnak legalább egyharmada szita-szövő volt, s még a múlt században is tekintélyes számú család foglalkozott ezzel a népszerű iparággal, de a század végére a fátöltszita fokozatosan kiszorította a piacokról a hagyományos, lőszorból készített keresztúri szitát.

A múlt század második felében a helyi ipar történetében fordulópontra állt be. 1860-ban két ipartársulat alakult (céhek-ről nincs adatunk), jegyzőkönyveik fennmaradtak, tevékenységüket és hatáskörüket pontosan ismerjük.

A társulatoknak a kontárok nem lehettek a tagjai, de a segédek és az inasok már „elismert” iparosok voltak. Egy mester általában négy segédet és inast foglalkoztatott, s így az iparral foglalkozók száma 400 körül lehetett, ami a 3600 főt számláló lakosságnak kb. az egytizedét tette ki. A jegyzőkönyvek arról tanúskodnak, hogy mind a két ipartársulatot a céhek mintájára szervezték meg. Így a társulat élén a céhmester állt, helyettese az atyamester volt, a jegyzői teendőket a nótáriusok végezték. Az ügyes-bajos dol-

gok intézése a „béjáró” feladata volt, a készítmények minőségét a céhvilágból ismert látómasternek kellett ellenőriznie. Ugyancsak ők bírálták el a segédek által készített „remek”-et. A segédek és az inasok sorsa nagyjából megegyezett a céhbeli társaikkal. Ipart a mesternél tanultak, s ennek fejében különféle szolgáltatásokat kellett elvégezniük.

1891-ben Székelykeresztúron is megalakult az Ipartestület abból a célból, hogy a helyi törekvéseket felkarolja, és magasabb szinten szervezze meg a város ipari termelését. Első elnöke Veres István, pénztárnoka Muszták Ferenc, biztosa Gamerra Gusztáv, jegyzője pedig Nagy Ferenc volt. Ők vették át a két ipartársulat vagyonát, zászlaját és ládáját. Megalakulása után az első években még nem szakítottak az ipartársulatok hagyományos szervezési rendjével; a tagokat táblajártatással hívták egybe, ünnepélyes alkalmakkor zászlójukkal vonultak fel.

A testület különös gondot fordított az ifjak kiképzésére, időnként ellenőrizte azok előmenetelét, s figyelemmel kísérte a mesterek oktató és nevelő munkáját. A tanoncok számára rendszeresen szerveztek előadásokat, s igyekeztek őket is bekapcsolni a város társadalmi életébe.

A tanoncok jórésze Székelykeresztúron maradt, s miután a segédeket is szorgalmasan végigtanulták, a mesterek sorába léptek. Általános műveltségüket az ún. inasiskolában egészítették ki, ahová a munkaidő után jártak el. A századfordulón a mesterek száma már elérte a 200-at, a segédeké pedig az 50-et.

Az ipartestület több évtizedes eredményes működését jól példázza a következő adat: a városban átlagban 40 lábbelikészítő dolgozott 30 segéddel, hente 420 pár lábbelit készítettek el, évente pedig 21000 párt.

A testület tagjai gazdag közművelődési és politikai szervező tevékenységet is kifejtettek. 1922-ben megalapították az Iparos Otthont, amely a szakmai önművelés és továbbtanulás célját szolgálta.

FÜLÖP LAJOS

Az oldalt összeállította IVÁCSON SÁNDOR

hozzá kapcsolódó angyali üzenet: „Nincsen itt, feltámadott”. Az őembernek és a vele együtt ítélet alatti környezetnek nem tetszik a Római levél 6. fejezete szerinti damaszkuszi történet. Beszélni és írni róla kötelesség, de a mélyrevezés kockázatának a vállalása kényelmetlen. Nem „lepedő” ez, hogy illetéktelenül és igazságtalanul bárkire is ráhúzható volna, de kiváltképpen figyelemztetés a visszahúzó erőktől való hűsvéti megszabadulás szolgálatában. Fölöttébb konkrétan kellene itt lenni, de még nem érkezett el az ideje. Az „önmagunk revíziója” és a számbavételre való intés az új életre való támadás parancsai közé tartozik.

A kísértések lehangoló felsorolása után, hadd süssön ki a felhők közül a feltámadás után megjelenő Krisztus orcajának a „fényes napja”. Aki Lázárt feltámasztotta, és Pál apostolt (a korábbi tagadó gyilkost) a „mi is feltámadunk” gazdag gyümölcstermésével megajándékozta, ugyanúgy mindenkit — egyéni és közösségi tekintetben egyaránt — fel tud emelni a sír szájához „hengerített kövek” által jelzett mélységből. A feltámadásnak nem állhatják útját sem a városi, sem a falusi temetők. Igaz, nem is varázsolhatják elő sem az ékes kopjafák, sem a művészi sírkövek. Nála található a kizárólagosságigényű erőforrás, amint ezt üzeni a 400 esztendő Károlyi-fordítású teljes Szentírás apostoli és prófétai biznyságtétele. Mindnyájunkat ugyanazon irányba indít a váltakozó évszázadokon át hangzó egyazon nyelv: „Én (azaz nem másvalaki, vagy valami: eszmék, ideológiák, cselekvő akarások) vagyok az út, az igazság és az élet”. A sok történelmi és jelenkori csőd után föl kell ismerni: nincsenek „második” és „harmadik” utak, életek és igazságok. Aki ezt vallja, a hétköznapiokba viszi át a hűsvéti vallástélt: „Krisztus feltámadott, s vele együtt mi is feltámadunk”: a régi életből az újba, az elrontottból a helyreigazítottba, a homokos talajra helyezettből a „Kősziklára” építettbe. A neves erdélyi íróra szokás hivatkozni: „Valahol otthon kell lennünk”. Ez formailag helyes, de a „valahol” meghatározásánál magasabb mértéket kell érvényesíteni: „Otthon”, a földi „Feltámadás” honában, ahol nincsenek határok és egyéb kötöttségek, de van egy hűsvéti küszöb, amelyen szabadon kell(ene) átlépni a megújuló élet jövődős közös házába és Egy-házába.

Csík-somlyó a Székelyföld Rómája

„Somlyó főnevezetessége azonban a ferencesek kolostorához tartozó templom; a templomot pedig ünnepelté a pünkösdi búcsú tévé, mely búcsú, az 1556-ban János Zsigmond seregei felett kivívott győzelem emlékére szerveztettek. E búcsú még most is igen látogatottak a székelyföldi katolikus népség összesereg- lésével, s roppant ünnepélyességgel szokták megtartani, elannyira, hogy 20-30000 ember szokott pünkösdkor itt egyberegleni, minden falu lakossága díszöltözetben, lengő zászlókkal, szent himnuszok éneklése s hatalmas csemetéssel vonul ilyenkor Somlyóra.” (Orbán Balázs: Székelyföld leírása, 1869. II. 12. old.)

A csík-somlyói ferences kegytemplom eredete Hunyadi János koráig nyúlik vissza. A törökverő nagy hős a szentimrei fényes diadal emlékére a csiki-medence Somlyó nevű hegy lábánál templomot építtetett, s ennek őrzését, Kapisztrán Jánosra való tekintettel a ferencrendi barátokra bízta.

A templom fő vonzóereje a XV. századból, ismeretlen mestertől származó, hársfából készült 228 cm. magas Mária-szobor.

Az Istenanyát ábrázoló szobor fején hármaskorona, jobbkezében királyi jogar van. Jobb lábával az ő istenanyai méltóságát tagadó Nestorius († 451) fejét tapossa. Bal karján a kis Jézus koronával a fején.

E szobor a hozzáfűződő csodás események miatt a székelység legértékesebb kincsévé vált. A csík-somlyói Mária jószágos tekintetét magán érezte és érzi ma is minden magyar katolikus, Erdély bármely részén legyen az otthona.

A székelyek csodatevő Máriája egyforma szeretettel várja a magyarok, gyimesi, valamint a moldvai csángók gyermekeit, hogy összetartsa, egyelőrrassza és a rossztól megvédje őket.

Csík-somlyó igazi jelentősége a protestantizmus viharaiiban tűnt ki. A legnehezebb időkben Csík-somlyó volt a Székelység menetszára. Innen indultak ki, és ide tértek vissza a ferences atyák, hogy a pap nélkül maradt híveket bátorítsák és az igaz hitben megőrizték. A szűzanya különös oltalmának tekinthető, hogy a Székelyföld, de különösen Csík és Gyergyó vidéke katolikus maradt.

A szűzanya népe iránti hűségét legmegragzóbb módon 1567-ben mutatta meg.

János Zsigmond fegyveres erővel próbálta a csiki, valamint a gyergyói székelyeket a protestantizmusra téríteni. Itt azonban eredménytelenül, sőt csúfos vereséggel végződött a hitehagyott fejedelem próbálkozása.

A gyergyóalfalviak, István nevű papjuk vezetésével ahelyett, hogy a térítő prédikátoroknak és katonáknak

engedelmeskedtek volna, otthagyták házaikat, felszólították a többi falvakat is, Csík-somlyóra indultak, hogy a Szűzanya oltalmát kérjék a gonosz uralkodóval szemben. Itt lelkiileg megerősödvé indultak a fejedelem Udvarhelyszékről átvonuló serege ellen. A jóval kevesebb számú katolikus sereg „győzni vagy meghalni” jelszóval indult, s Mária segítségét kérve felejtethetetlen vereséget mért a fejedelem seregére. Ez az eset 1567 pünkösdi szombatján történt. Ennek emlékére, azóta minden pünkösdi szombatján zászlók és keresztek alatt gyűltek össze Erdély minden tájáról a hithű katolikus hívek. Ide zárandokoltak a kitartás kegyelméért, valahányszor elemi csapások sújtottak, avagy az emberi önkény megalázásai és igazságtalanságai alatt lélekben kifáradtak.

1949-ben volt az utolsó csík-somlyói búcsújárás. Azután csak egyénileg mehetett és ment is, aki szükségét érezte Mária oltalmának. Erdélyszerte érezték a hívek, hogy itt Istent engesztelve és Mária támogatását kérve tudnak hozzá kezdeni felült életük újjáépítéséhez.

Csík-somlyóról emlékezve nem lenne teljes a kép, ha a nagy polihisztor Péterről, Kájoni Jánosról nem tennénk említést.

A Kolozs megyei Jegenyén született 1629-ben. 18 éves korában a somlyói zárdában vette fel a ferencrend ruháját. Csík-somlyón, majd Nagyszombaton végezte teológiai tanulmányait. A hittudomány mellett zenei és természettudományi ismeretekre is szert tett.

1669-től a szárhegyi zárda főnöke, majd 1675-től a csík-somlyói gárdián. Világos, tiszta gondolkozásával hamar rájött, hogy a szellemi sötétség eloszlatásának egyetlen eszköze a sajtó. Ezért, 1675-ben könyvnyomdát állított fel. Ez volt Erdély első katolikus nyomdája. A Rómából hozott nyomdabetűk mellett kottajegyekkel is felszerelte a nyomdát. A következő évben megjelentette nagy munkáját a *Cancionale Catholicumot*. Ez az egyházi énekgyűjtemény megőrizte a korabeli gregorián zsoltár dallamokat is.

A nyomda 1854-ig működött. A valóságos kiadványok mellett tankönyveket és történelmi tárgyú munkákat is nyomtak. Így a Kájoni által írt *Erdélyi ferences őrség* története is itt látott először nyomdafestéket. Mint a természettudományok jó ismerője összeállított egy akkor újdonság számba menő *Herbáriumot*.

Mindezek mellett mint jó orgonaépítőt is számontartja a történelem.

Méltán nevezték Kájonit a Székelyföld „énekítő Pázmány Péterének.”

KOVÁCS SÁNDOR
főesperes

HAZATÉRŐ SZAVAK

(folytatás előbbi számunkból)

Honnan indultunk és meddig jutottunk a művelődési hetek rendszeresítésével? A képtár meglepte önmagában még nem fejez ki mindent. Ha úgy tetszik: látványos eredménynek számít, a szó átvitt és konkrét értelmében egyaránt. Jelentéssé csak akkor válik, ha érzékeltetni tudjuk annak a szellemi felhajtó erőnek a jellegét, amely a gyűjtemény létrejöttét is elősegítette. S itt Máthé András magyar szakos tanárnak, a rendezvények egyik házigazdájának adnám át a szót, aki így fogalmazta meg a közös törekvésünk lényegét — még körzeti iskolaigazgató korában:

„Úgy tűnik, hogy ennek a községnek a vezetői, a tájegység szellemi munkásai még idejében felismerték: felelősséggel tartoznak azért, hogy a Nagy-Homoród völgyében az emberek otthon érezhessék magukat. Nem nézhetünk tétlenül ugyanis, hogy a szemünk láttára néptelenedjenek el hét-nyolcszáz éves települések. Hiszen ha az elvándorlás tovább tart, egyik-másik falunkban maholnap az sem lett volna, aki egy sírgödröt kiásson. Ennyiből is látszik, hogy súlyos kérdések ébresztgették lelkiismeretünket. Így jutottunk arra a következtetésre, hogy kötelességünk felgyorsítani azokat a folyamatokat, amelyek egy új egyensúlyhelyzet kialakításához vezethetnek. (...) Világosan láttuk, hogy a közösségi hagyományok visszahódítható értéktartományainak tudatosítása mellett utat kell nyitnunk az új értékek befogadásának. Hogy a régi paraszti életforma eltűnésével keletkezett űrt az élet új minőségét kialakítóv-ezérió értékrendszer tölthesse ki.

Olyan célkitűzések ezek, amelyek csupán az évi egy rendezvénysorozattal aligha vezethetnek tartós eredményekre. Egyre inkább ráébredtünk arra, hogy csak a mindennapok türelmes aprómunkájával válthatjuk valóra elképzeléseinket. De ama bizonyos aprómunka ellaposodna, elszürkölne, elisápanyodna, ha végző időre nem kapnának szellemi feltöltődést, erősítést. A szellemi otthonteremtés ma elképzelhetetlen az frókkal, művészekkel, a különböző tudományok művelőivel való közvetlen kapcsolatteremtés megtermékenyítő impulzusai nélkül...Hogy eddig jó úton haladhatunk, a leginkább az bizonyítja, hogy ezeknek a kicsi falvakkal a lakosai ma már talán el sem tudnák képzelni az életüket e rendezvények nélkül.

E megállapítás ugyan nem szigorúan tudományos közvéleménykutatás alapján született, de rendelkezésünkre áll egy kérdőíves felmérés is. Ez utóbbit Forrai Tibor szentpáli fizika szakos tanár készítette tanulói körében: mivel gazdagodtak a művelődési hetek szervezésének köszönhetően? A következtetésekre annál is inkább oda kell figyelni, mivel a távlatokat tekintve a most felnövő nemzedék a legfőbb haszonélvezője a Homoród menti művelődési élet megperzsidülésé-

nek.

a) Az fogja meg a legjobban a gyermekeket, ha szemük láttára zajlik az alkotó tevékenység, illetve: ha valamiképpen maguk is részt vehetnek benne. Az előbbire jó példa volt az, amikor Nagy Olga népmeseszociológiai előadása után Balázs Imre a hallgatóság szeme láttára elevenítette meg a közismert mesehősöket. Aligha lehetett volna ennél megfelelőbb alkalmat találni arra, hogy a mesék könyvek illusztrálásának műhelyitkaiba is betekintést nyerjenek a meserajongó gyermekek és a — népmesét eladdig lebecsülő — felnőttek. Akik viszont arra is kíváncsiak voltak a szentmártoni művelődési otthon nagytermének falait megtöltő festmények láttán, hogy miként készül a pasztell, az akvarell, a tempera, a szénrajz, az olajfestmény? De a leginkább megiscsak arra, hogy a művész miként tanult meg oly varázslatos gyorsasággal rajzolni, festeni? És akkor maga Balázs Imre is mesélni kezdett. Példázatát, úgy vélem, sosem fogják elfelejteni, akik a művészet titkait ezután próbálják megfejteni. Hát azt, amikor Veress Zoltán biztatására népdalokkal, találós kérdésekkel, közmondásokkal és versekkel (többnyire Kányádi-versekkel!) vetélkedtek a szentmártoni meg a szentpáli iskolások? Hát amikor Veress T. Magda gombaismeretből „vizsgáztatta” őket? Kányádi Sándortól hallottak először arról: hogyan születik a vers; Gelu Páteanu-tól: miként jön létre a műfordítás? És ma már arra is büszké, hogy a VI. művelődési hét megnyitóján, Városlátn, egy olyan Kányádi-verssel lettek gazdagabbak, amelyet maga a költő tanított meg nekik. Gelu Páteanu pedig olyan közvetlen, bensőséges hangot ütött meg Szentpálon, hogy a hetedik Tóth Zoltán nem restelt előhozakodni a kérésrel: miként is zengene románul a számára legkedvesebb Weöres Sándor-remek, *Ha a világ rigó lenne?* Nehéz eldönteni, mi lepte meg jobban a diákokat: az-e, hogy a jeles műfordító úgyszólván percek alatt teljesítette a kérést, vagy az, hogy még ő mondott köszönetet a Tóth Zoltánnak dedikált kézirat átadása közben, amiért felhívtuk figyelmét erre a költeményre?! Az ilyen mozzanatok hogyne hagynának maradandó nyomokat a most felnövő nemzedék életében? S mi mindent megtudtak közben, az eredeti vers és a román változat egybevetése során, e két költészet, e két kultúra sajátos meg közös jegyeiről, az igazi testvériség mibenlétéről, szólammentes értelméről?!

b) Az „első kézről” kapott információk mindig az újdonság varázsszával hatnak a hallgatóságra, különösen akkor, ha egy-egy tudomány szak legavatottabb képviselői számolnak be az őket foglalkoztató kérdésekről. Itt most nemcsak a történész Imreh Istvánra, Demény Lajosra, Egyed Ákosra, Ferenczi Istvánra, a geológus Kisgyörgy Zoltánra, a mezőgazdasági szakíró Nagy Miklósa és Pap Istvánra gondolok, hanem például a sugárge-

netikus Imreh Sz. Istvánra is, akitől először hallhattunk a kromoszómák világáról egy vetített képes előadás keretében. A jelenlévő állatorvosok, agrármérnökök, orvosok egyöntetűen azt vallották, hogy felért számukra egy szakmai továbbképzéssel. Maga a kutató sem ment el „üres kézzel”: az előadást követő megbeszélésen annyi — további kutatást igénylő — gyakorlati kérdés merült fel az átöröklés, a növény- és állatnemesítés stb. köréből, hogy csak ezekből összeállíthatna a maga számára egy évtizedes kutatási programot. És persze, az sem mellékes, hogy ezt követően egyébről sem esett szó hetekig az iskolánkban: milyen csodálatos a kromoszómák világa...

c) Amikor Benkő András zenetörténész Zoltán Aladár életpályájáról és munkásságáról tartott — zenehallgatással egybekötött — előadást a zeneszerző szülőfalujában, a közönség épp a szülőföld dicsőítését zengő szimfónia hallgatása közben bizonyult — enyhén szólva — fegyelmezetlennek. A tapasztalat alapján sürgősen levontuk a konzekvenciát: mielőbb be kell pótolnunk ezen a téren a lemaradást, s mind az iskolai, mind az iskolán kívüli zenei nevelést magasabb színvonalra kell emelnünk.

d) A megkérdéztett negyven tanuló közül senki sem írta azt, hogy az elmúlt hat év rendezvénysorozataiból bármelyik előadás vagy találkozó föléletes lett volna. Többen azt hangsúlyozták, hogy csupa olyasmit nyújtottak ezek a rendezvények, amiről az iskolában nagyon keveset vagy pedig egyáltalán nem tanultak.

(Folytatjuk)

SZÉKELY ÚTKERESŐ
Közéleti-Művelődési-Irodalmi lap

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő:

BEKE SÁNDOR

Szerkesztőség:

DEÁK ZOLTÁN

LÓRINCZ JÓZSEF

PÁLHEGYI PÁL

RÓTH ANDRÁS LAJOS

Számunk tiszteletbeli munkatársai:

CSEKE PÉTER

EGYED ÁKOS

FÜLÖP LAJOS

GÁLFALVI SÁNDOR

IMREH ISTVÁN

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

KOVÁCS SÁNDOR

TÓKÉS ISTVÁN

A szerkesztőség postacíme:

4150 Székelyudvarhely, Postafiók 40

A szerkesztőségi munkálatok az SZKI
Computer Média Rt. TYPO rendszerével
készültek az INFOPRESS Kft.-nél